

Fattigdomsdebatten hviler på kviksand

Jakob Hald og Esben Schultz, Kraka

Der er brug for et stille oprør mod de tal, som slynges rundt i debatten om fattigdom. Vi får at vide, at der er omkring 330.000 fattige i Danmark – og ca. 230.000, når vi ser bort fra studerende! At antallet af fattige er mere end fordoblet siden årtusindeskiftet! Og at 65.000 børn vokser op i fattigdom! Det er tal, der gør et stort indtryk. Men de er bare ikke specielt meningsfulde.

For at forstå, hvor galt det står til, må man se på, hvordan tallene er lavet? Billedligt talt stiller man alle danskere op på en lang række - rangordnet efter indkomst i et bestemt år. De fattige til venstre og de rige ud mod højre. Børnene er med. Det klarer man ved at dele familiernes samlede indkomst ligeligt ud på familiemedlemmerne med udgangspunkt i en særlig "ækvivalensskala", som tager hensyn til, at leveomkostningerne per person er større når man kun er én i en husstand, end når man er to, osv.

Derefter tager man personen lige i midten og tjekker hvilken indkomst personen har. Det kaldes **median**indkomsten. Den dividerer man med to. Så har man fundet det, mange kalder "fattigdomsgrænsen". Og dem, der har mindre indkomst end denne grænse i det pågældende år, dem kalder man fattige.

Er det så et rimeligt mål for fattigdom? Spørger man Dansk Sprognavn får man at vide, at "fattigdom" er "en vedvarende tilstand, hvor man pga. pengemangel må leve under dårlige materielle vilkår". Men tallene for fattigdom måler ikke om tilstanden er vedvarende. Tallene måler heller ikke de materielle vilkår – men derimod indkomsten – og tager slet ikke stilling til om en situation med dårlige materielle vilkår nu også skyldes pengemangel eller andre forhold. Desuden er det et politisk spørgsmål, hvordan "dårlige materielle vilkår" skal afgrænses. Så i udgangspunktet er vi langt fra at måle "fattigdom" i den betydning, som Dansk Sprognavn lægger til grund.

Men det bliver værre endnu. Personen fra før - i midten af rækken - og dem lige omkring ham, er typisk boligejere, og en del af deres boligformue indgår i deres indkomst. Når huspriserne stiger, så vil den målte medianindkomst og dermed fattigdomsgrænsen derfor også stige. Dvs. vi får flere fattige, når konjunkturerne er gode og boligpriserne stiger. Når bolig-

priserne falder igen, så får vi ofte færre fattige.

Personerne i midten af rækken er typisk også i beskæftigelse. Lad os sige at man vil lave en skattereform, hvor man vil sænke skatten på arbejde og hvor man vil målrette den til personer med lave lønindkomster. Det ville man typisk gøre ved at øge beskæftigelsesfradraget. Men konsekvensen ville være, at medianindkomsten - og dermed fattigdomsgrænsen - typisk ville stige. Og dermed får vi flere fattige. Det skyldes, at personer med de laveste indkomster typisk ikke er i beskæftigelse, og derfor ikke får glæde af beskæftigelsesfradraget. Så hvis man vil undgå "fattigdom" - sådan som man måler det - er det faktisk bedre at skatten sættes ned for dem, der står til højre i rækken. Dvs. for højindkomstgrupperne!

Starthjælp og introduktionsydelse har kun begrænset betydning for tallene

Debatten om fattigdom har naturligt nok været tæt knyttet til diskussionen om de laveste sociale ydelser, nemlig starthjælpen og introduktionsydelsen. Skal de fjernes eller skal de bevares? Debatten giver det indtryk, at indførslen af disse ydelser har haft stor betydning for stigningen i antallet af fattige. Men nej. Indførslen af disse ydelser kan formentlig ikke forklare meget mere end 5-10 pct. af den målte stigning i antallet af fattige. Hvad så med de 65.000 børn, der skulle vokse op i fattigdom. Den holder heller ikke rigtig. Der er nemlig stor udskiftning i gruppen, som vi kalder fattige. Knap halvdelen af dem, der er i gruppen det ene år, er ude det næste. Det samme mønster gælder for børnene.

Hvad kan vi ellers sige om den gruppe, vi kalder fattige? Der er mange studerende, som har indkomster under "fattigdomsgrænsen". Men dem tager man ofte ud af opgørelsen af fattige. Det er ellers en gruppe som kan påstås at have vedvarende lav indkomst - nemlig i studietiden. Men hvis du er studerende optræder du altså ikke i fattigdomstallene, selv om du har lav indkomst.

Det er en meget lille andel af efterlønsmodtagere, førtidspensionister og folkepensionister, der er i gruppen af fattige, med mindre de eksempelvis har meget store renteudgifter. En konthjælpsmodtager med et barn - som Carina - og fuldtidsforsikrede dagpengemodtagere er normalt heller ikke

med. Så hvis du tilhører disse grupper kan du altså nærmest ikke være fattig. Der er til gengæld en del selvstændige i gruppen. De har ofte svingende indkomster. Nogle år går det godt. Andre år går det skidt. Mange selvstændige må derfor leve med at de er "fattige" i de dårlige år, uanset om de har en halv million i banken eller en virksomhed, som kan sælges til 3 millioner.

Vi venter spændt på ekspertudvalget

Fattigdom er et subjektivt begreb, der i et velfærdssamfund som det danske, afhænger af øjnene der ser. Det er politik - og det er ikke noget man kan måle præcist og efter objektive kriterier. Derfor bruger mange økonomer heller ikke betegnelsen "fattige" om de mennesker, der har de lave indkomster i et bestemt år. De bruger betegnelsen "lavindkomstgruppen". Det er lidt det samme i OECD og EU. Her kaldes gruppen heller ikke "de fattige" og institutionerne arbejder ikke med en egentlig fattigdomsgrænse - selv om det meget ofte påstås. De siger i stedet, at man er "in risk of poverty", hvis man er i lavindkomstgruppen. Altså, i risiko for at være fattig. Sikkert ud fra en erkendelse af de mange og store måleproblemer.

Diskussionen om en fattigdomsgrænse og fattigdom tog fart efter starthjælpen og introduktionsydelsen blev indført. Det var en del af det politiske opgør om de laveste ydelsers niveau. Det er nu besluttet, at disse lave ydelser afskaffes. Det er en god anledning til også at droppe de skæve tal for antallet af fattige - eller i hvert fald, at tolke de tal vi har med den nødvendige ydmyghed. Så kan det ekspertudvalg om emnet, som regeringen har nedsat, få lov at arbejde i fred og prøve at besvare de centrale spørgsmål. Hvad er fattigdom? Kan det måles og hvordan gør man i så fald? Hvad er det præcise formål med en fattigdomsgrænse, og hvad er fordele og ulemperne ved at have sådan en? Hvad er erfaringerne fra andre lande, herunder USA? Er der fx en risiko for, at jagten på en indkomstbaseret fattigdomsgrænse flytter fokus fra de grundlæggende socialpolitiske udfordringer, som ser ud til at være voksende? Der er nok at tage fat på.